

«Світова економіка»

Розподіл годин:

Лекції – 12 год.

Семінарські заняття – 10 год.

Модульний контроль – 3 год.

Самостійна робота - 29 год.

Форма контролю – залік.

Сутність, середовище та розвиток теорії світової економіки

Тематичний план лекції:

1. Міжнародна економічна система
2. Сутність міжнародних економічних відносин (МЕВ). Суб'єкти, форми та середовище розвитку МЕВ.
3. Сукупність національних економік. Класифікація країн за рівнем соціально-економічного розвитку.
4. Система показників, що характеризують участь країн у міжнародній торгівлі
4. Особливості сучасного етапу розвитку світового господарства.

- Що таке «економіка»?
- Що є предметом її дослідження?
- В чому полягає специфіка предмету дослідження у теорії світової економіки?

Світове господарство — глобальна система господарств держав та недержавних утворень, що пов'язані міжнародним поділом праці і взаємодіють між собою у різних формах.

Економіка як наука в якості предмета дослідження розглядає відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ.

Специфіка предмету дослідження світової економіки проявляється в тому, що вони (відносини) здійснюються через державні кордони і постають в якості міжнародних економічних відносин.

“СВІТОВА ЕКОНОМІКА”

Мета курсу

сформувати систему теоретичних знань, умінь та практичних навичок у галузі світової економіки, форм, методів та механізмів реалізації міжнародних економічних відносин.

Предмет курсу

є система міжнародних економічних відносин, що складається між національними економіками країн світу в умовах інтернаціоналізації та глобалізації.

Основні поняття

світова економічна система

національні економіки

світовий ринок

міжнародні економічні відносини

міжнародний поділ праці

міжнародна торгівля

міжнародний рух капіталу

міжнародна міграція робочої сили

Світова економічна система (СЕС)

Це глобальна господарська система, що ґрунтується на світогосподарському поділі праці, інтернаціоналізації та інтеграції виробництва і обігу та функціонує на принципах ринкової економіки.

Основні елементи СЕС

Національні економічні системи

Регулятивні механізми

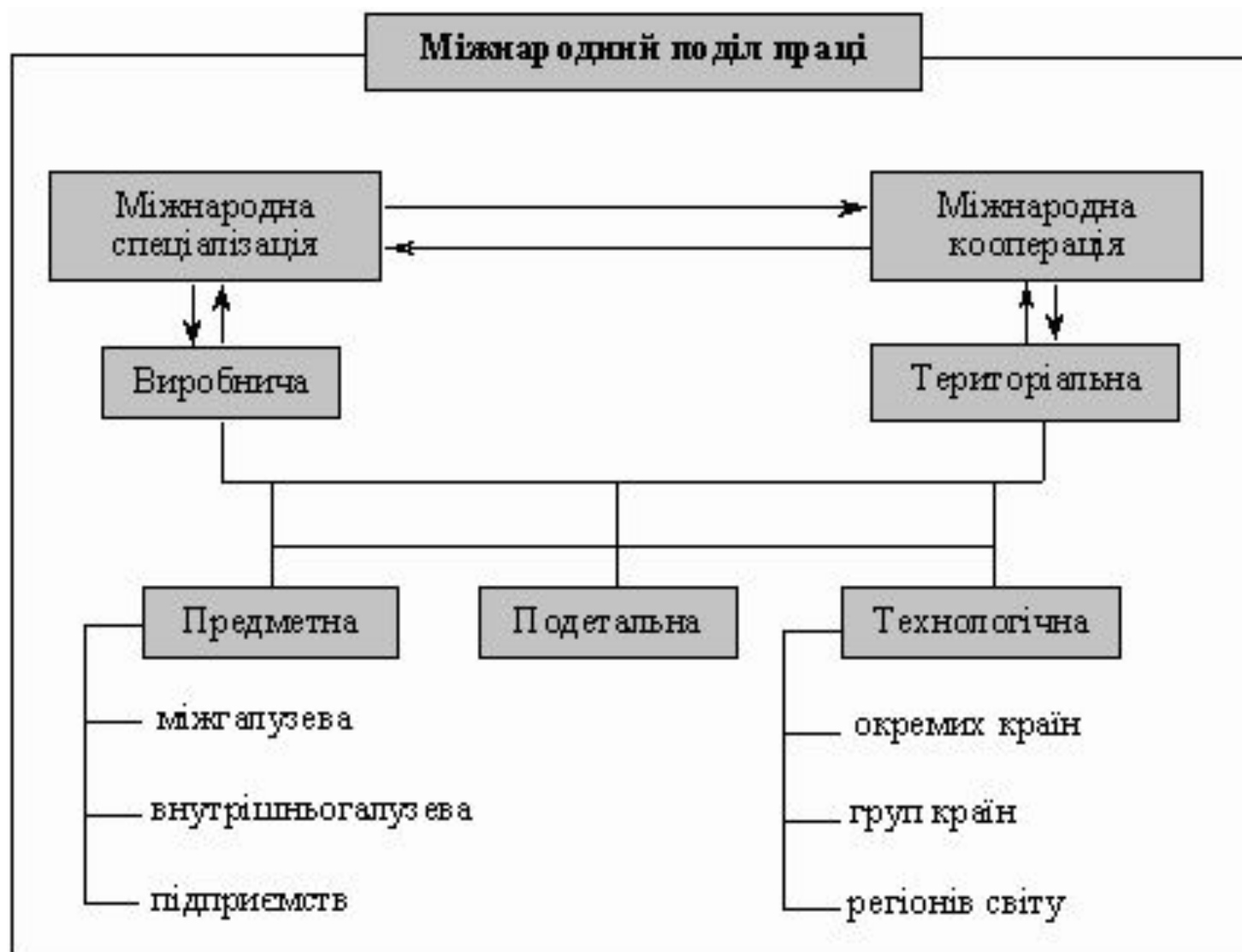
Система міжнародних економічних відносин

Матеріальною основою світової економічної системи є *міжнародний поділ праці* між різними країнами.

Міжнародний поділ праці (МПП) –це вищий ступінь суспільно-територіального поділу праці між країнами, що формує відповідні міжнародні, галузеві і регіонально-галузеві пропорції, забезпечує взаємозв'язок процесів розширеного відтворення у світовому господарстві та спирається на спеціалізацію окремих країн.

Чинники, які впливають на розвиток і поглиблення міжнародного поділу праці та визначають міжнародну спеціалізацію певної країни класифікуються за такими групами:

- ▣ **природно-географічні** (відмінність в економіко-географічному положенні, кліматичних умовах, наявності природних ресурсів, чисельності населення);
- ▣ **соціально-економічні** (особливості історичного розвитку, соціально-економічний тип виробництва, темпи розвитку об'єктів економічної та соціальної інфраструктури, характеристики робочої сили, масштаби і серійність виробництва, особливості розвитку виробничих і зовнішньоекономічних традицій);
- ▣ **науково-технологічні** (науково-технічний потенціал, прискорення темпів морального зносу, технологічна диверсифікованість, розширення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт).

Коефіцієнт внутрішньогалузевої міжнародної спеціалізації (ВМС)

$$ВМС = \frac{100 \cdot (E - I)}{(E + I)}$$

де E – експорт товарів;

I – імпорт товарів.

Діапазон від -100 (країна винятково імпортує)
до $+100$ (країна винятково експортує).

Міжнародні економічні відносини (МЕВ)

```
graph TD; A[Міжнародні економічні відносини (МЕВ)] --> B[Це частина економічних відносин, що відображають господарські зв'язки між суб'єктами МЕВ в процесі міжнародної взаємодії (з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання продуктів).]; A --> C[Об'єктом МЕВ]; A --> D[Предметом МЕВ]; A --> E[Метою МЕВ];
```

Це частина економічних відносин, що відображають господарські зв'язки між суб'єктами МЕВ в процесі міжнародної взаємодії (з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання продуктів).

Об'єктом МЕВ

Є світове господарство, як сукупність національних господарств та їхні економічні взаємовідносини.

Предметом МЕВ

Є діяльність економічних суб'єктів, що виходять за межі кордонів і реалізуються в різних формах міжнародного бізнесу.

Метою МЕВ

Є вирішення широкого кола постійно виникаючих проблем з максимальною вигодою для суб'єктів економічних відносин та з мінімальними витратами з їхнього боку.

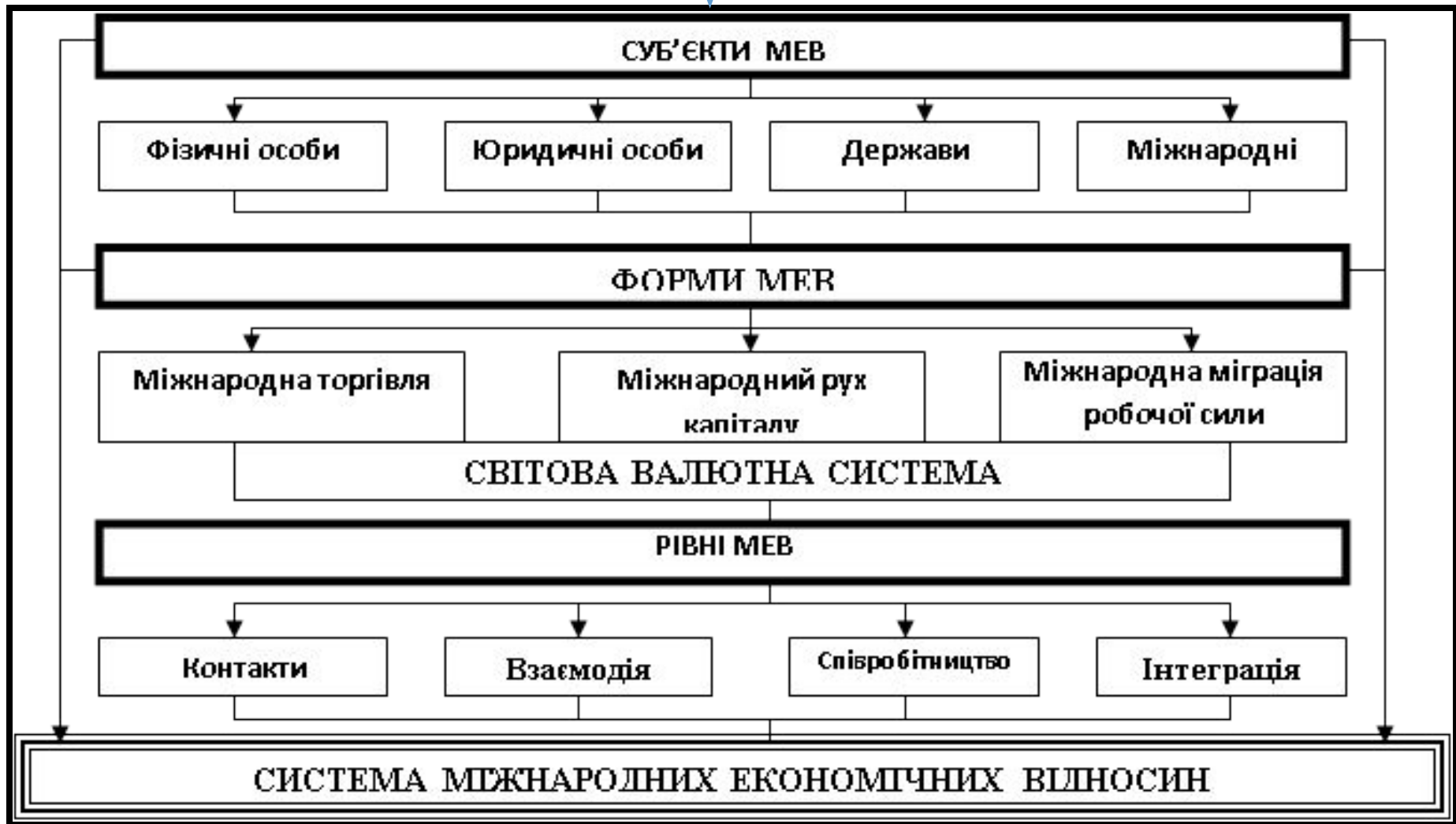
Сфери виникнення міжнародних економічних відносин

Розподіл факторів виробництва (засобів виробництва, робочої сили) між країнами

Розподіл продуктів економічної діяльності серед суб'єктів із різних країн

розподіл доходів між учасниками МЕВ

СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

СУБ'ЄКТИ МЄВ

Фізичні особи

Особи, наділені правоздатністю та дієздатністю, які виступають переважно як комерсанти або приватні особи

Юридичні особи

Це суб'єкти господарювання, наділені відокремленим майном, які діють від свого імені, мають права та обов'язки і виступають стороною господарських відносин

Держава

як суб'єкт міжнародних економічних відносин це суверене утворення, яке володіє верховною владою на своїй території та незалежністю відносно до інших держав

Міжнародні організації

(формування та об'єднання, які приймають участь у МЄВ залежно від цілей, завдань та напрямків їхньої діяльності)

Міжнародні підприємства

Багатонаціональні корпорації

(міжнародні за капіталом, управлінням та сферами діяльності)

Транснаціональні корпорації

(національні за капіталом, та управлінням, міжнародні за сферами діяльності)

Міжнародні спільні підприємства

(різнонаціональні партнери в інвестуванні, управлінні, розподілі прибутків та ризиків)

Державні інститути, які прямо, чи побічно впливають на стан МЕВ

Міністерство іноземних справ

сприяє визначенню зовнішньоекономічних орієнтирів країни, забезпеченню зовнішньоекономічних інтересів національних експортерів та імпортерів

Міністерство зовнішньої торгівлі

здійснює функції регулювання та контролю у галузі зовнішньої торгівлі; розробляє проекти торгових угод і конвенцій з питань зовнішньої торгівлі; проводить переговори з іноземними державами; займається питаннями митної політики; видає експортні та імпортні ліцензії

Центральний банк країни

впливає на зовнішньоекономічну діяльність економічних суб'єктів валютно-фінансовими інструментами і насамперед, регулюванням курсу національної валюти. Останній безпосередньо впливає на експортно-імпортні потоки

ОСНОВНІ ФОРМИ МЄВ

Міжнародна торгівля

обмін товарами та послугами між державно оформленими національними господарствами

Міжнародний рух капіталу

переміщення капіталу між країнами світу в пошуках сфери найбільш вигідного його вкладання.

Міжнародна міграція робочої сили

переміщення між країнами працездатного населення переважно з економічних причин

Світова валютна система

закріплена міжнародними угодами форма організації валютних відносин, яка опосередковує і сприяє реалізації всіх інших форм МЄВ, забезпечуючи систему міжнародних розрахунків

РІВНІ РЕАЛІЗАЦІЇ РІЗНОМАНІТНИХ ФОРМ МЕВ

Економічні контакти

це найпростіші економічні зв'язки, які мають епізодичний характер і регулюються переважно одиничними угодами, контрактами

Взаємодія

стійкі економічні зв'язки на основі міжнародних угод і домовленостей, які складені на тривалий час

Співробітництво

міцні економічні зв'язки, на основі спільних, попередньо вироблених і узгоджених намірів, які закріплені в угодах довгострокового характеру

Міжнародна економічна інтеграція

це рівень розвитку МЕВ, коли в процесі інтернаціоналізації господарського життя відбувається переплетіння економік двох або більше країн і проводиться узгоджена політика з елементами національного регулювання.

ФАКТОРИ СЕРЕДОВИЩА МЕН

Інфраструктурні

Економічні

Політико-
правові

Соціально-
культурні

Характеристика факторів середовища МЄВ

фактори політико-правового середовища

- Адміністративні методи регулювання
- Рівень політичної стабільності
- Політико-правові форми управління в країні
- Сучасні правові системи
- Рівень політичного ризику

Характеристика факторів середовища МЕВ (продовження)

Фактори соціально-культурного середовища МЕВ

- Релігія
- Відношення до праці
- Відношення до кар'єри
- Структура населення
- Відношення до навколишнього середовища

Характеристика факторів середовища МЕВ

фактори економічного середовища

- Географічні та природно-кліматичні
- Економічні чинники:
 - рівень розвитку галузей економіки
 - економічні традиції, життєвий рівень населення
 - рівень розвитку зовнішньоекономічних зв'язків
 - рівень розвитку НТП

Характеристика факторів середовища МЕВ (продовження)

Інфраструктурне середовище

пронизує та впливає на розвиток всіх інших умов функціонування суб'єктів МЕВ

Елементи інфраструктури МЕВ

Міжнародний транспорт

охоплює всі існуючі транспортні засоби та транспортні шляхи світу. Розвиток транспорту є однією з передумов поглиблення процесу міжнародної інтеграції оскільки сприяє зменшенню відстаней у сучасному світі.

Міжнародні інформаційно-комунікаційні системи

сукупність засобів збирання, збереження, обробки та передачі інформації.

Енергетичне забезпечення країни

Включає всі паливні галузі й електроенергетику з підприємствами і зв'язками, що забезпечують діяльність по розвідці, освоєнню, переробці і транспортуванню енергоресурсів, а також виробництво і транспортування одержаних з їх допомогою теплової й електричної енергії.

ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

1

Експорт та імпорт товарів та послуг

Це є часто першою зовнішньоекономічною операцією фірми. Ця операція передбачає, як правило, мінімальні зобов'язання і найменший ризик для виробничих ресурсів фірми, вимагає порівняно невеликих видатків. Наприклад, фірми можуть збільшувати експорт продукції шляхом завантаження своїх надлишкових потужностей, що робить мінімальною потребу в додаткових капіталовкладеннях.

2

Контрактні, коопераційні угоди (ліцензування, франчайзинг)

При ліцензуванні фірма (ліцензіар) вступає у відносини із зарубіжною фірмою (ліцензіатом), пропонуючи права на використання виробничого процесу, товарного знаку, патенту, ноу-хау в обмін на ліцензійну плату. Франчайзинг — один із способів кооперації (насамперед міжнародної) по збуту товарів і послуг достатньо відомої фірми (франчайзера) через спеціально створену за її участю збутову організацію (франчайзі) завдяки праву використання франчайзі товарного знаку і ноу-хау франчайзера.

3

Господарська діяльність за кордоном

науково-дослідницькі роботи, банківські операції, страхування, підрядне виробництво, оренда). Підрядне виробництво передбачає укладання фірмою контракту із зарубіжним виробником, що може виготовляти товари, реалізацією яких може займатися вказана фірма. Оренда передбачає надання орендодавцем в тимчасове користування орендарю майна за узгоджену орендну плату на певний термін з метою одержання комерційної вигоди.

ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ (ПРОДОВЖЕННЯ)

4

Портфельне і пряме інвестування за кордоном

Інвестиційна діяльність за кордоном може бути пов'язана зі створенням підприємством власної виробничої філії; вкладанням коштів в акції існуючої зарубіжної фірми; інвестуванням у нерухомість, державні цінні папери.

Розглядаючи світове господарство як цілісну систему, слід визначити його структуру та виділити складові підсистеми за такими критеріями:

- рівень економічного розвитку;
- регіональна (територіальна);
- ступінь відкритості національних економік.

Країни за регіональною (географічною) ознакою

європейські (західно-, східно-, південно-, північно-)

північноамериканські (США, Канада, Мексика)

Південноамериканські (Чілі, Бразилія, Аргентина)

країни Близького Сходу

Східної, Південно-Східної та Південної Азії

африканські (північно-, центрально-, південно-, західно-)

За ступенем інтеграцію у світову практику господарювання:

-Відкритого типу;

-Закритого типу;

Поділ країн за економічним розвитком

Промислово розвинені країни

24 високорозвинені країни. Найпотужнішу групу серед цих країн складають країни так званої “Великої сімки”. Великобританія, Італія, Канада, Німеччина, США, Франція, Японія, які виробляють найбільші обсяги ВВП у всьому світі і зосереджують у своїх руках значну частину міжнародної торгівлі.

Країни з перехідною економікою

28 країн Центральної та східної Європи та колишнього Радянського Союзу, що здійснюють перехід від адміністративно-командної до ринкової економіки: Азербайджан, Білорусь, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Молдова, Польща, Росія, Румунія, Узбекистан, Україна та інші. У цій групі є підгрупа, яка має суттєві досягнення у реформуванні національних господарств. До цієї підгрупи належать: Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія.

Країни, що розвиваються

121 країни Азії, Африки, Латинської Америки. Через їх велику кількість і особливості соціально-економічного розвитку національних економік ці країни здебільшого систематизують за регіонами з урахуванням їх географічного положення.

Система національних рахунків (СНР)

1) первинні показники результатів економічної діяльності, розраховані на валовій основі:
валовий внутрішній продукт (ВВП),
валовий національний дохід (ВНД),
наявний валовий національний дохід (НВНД).

Валовий внутрішній продукт (ВВП) — виражає загальний обсяг кінцевих товарів і послуг, що випущені на території даної країни, незалежно від національної належності діючих у ній підприємств за певний період часу.

МЕТОДИ РОЗРАХУНКУ ВВП:

1) метод обчислення ВВП за потоком витрат:

$$\text{ВВП} = C + G + I + \text{NX},$$

де C – споживчі витрати;

G – державні закупки;

I – валові приватні інвестиції;

NX – чистий експорт.

2) метод обчислення ВВП за потоком доходів:

$$\text{ВВП} = \text{ЗП} + \text{ВКП} + \text{ЗД} + (\text{ТН} - \text{ТРВ}),$$

де ЗП – зарплата найманих працівників;

ВКП – валовий корпоративний прибуток;

ЗД – змішаний доход;

ТН – податкові надходження від непрямих податків;

ТРВ – виробничі трансферти (субсидії).

3) метод обчислення ВВП за доданою вартістю:

$$\text{ВВП} = \sum \text{ДВ} = (\sum \text{ВВ} - \sum \text{ПС}) + (\text{ТПРОД} - \text{ТРВ}),$$

де $\sum \text{ДВ}$ – сумарна додана вартість в економіці;

ВВ – валовий випуск;

ПС – проміжне споживання (матеріальні витрати);

ТПРОД – податкові надходження від продуктових податків на бізнес та імпорт.

Валовий національний дохід (ВНД) – враховує вартість всього обсягу продукції й послуг у національній економіці, незалежно від місцезнаходження національних підприємств (у своїй країні або за кордоном) та розраховується за формулою:

$$\text{ВНД} = \text{ВВП} + (\text{ЗПФДо} - \text{ЗПФДс}),$$

де ЗПФДо,с – зовнішні первинні факторні доходи відповідно одержані та сплачені.

Наявний валовий національний дохід розраховується за формулою:

$$\text{НВНД} = \text{ВНД} + (\text{ЗТРо} \times \text{ЗТРс}),$$

де ЗТРо,с – зовнішні трансферти відповідно одержані та сплачені.

2) показники результатів економічної діяльності, розраховані на чистій основі:

-Чистий внутрішній продукт (ЧВП):

$$\text{ЧВП} = \text{ВВП} - A,$$

де A – амортизаційні відрахування;
ВВП – валовий внутрішній продукт.

-Чистий національний доход (ЧНД):

$$\text{ЧНД} = \text{ВНД} - A,$$

де: ВНД – валовий національний доход.

Міжнародна торгівля – сфера МЕВ, що відображає закономірності руху товарів і послуг за межами національних кордонів окремих держав і представляє собою сукупний оплачуваний товарообіг між усіма країнами світу.

На долю міжнародної торгівлі припадає 80% обсягу МЕВ.

Система показників, що характеризують участь країн у міжнародній торгівлі

Експортна квота – кількісний показник, що характеризує значимість експорту для економіки в цілому й окремих галузях по тим або інших видах продукції:

$$E_{к.в.} = \frac{E_{з.р.}}{ВВП} \cdot 100\% ,$$

де $E_{к.в.}$ – експортна квота; $E_{з.р.}$ – обсяг експорту в звітному році; $ВВП$ – валовий внутрішній продукт.

3) показники перерозподілу результатів економічної діяльності:

-національний дохід (НД):

$$\text{НД} = \text{ЧНД} - \text{Тн} ,$$

де Тн – чисті непрямі податки (ПДВ, акциз, мито, ліцензійні платежі);

-особистий дохід (ОД):

$$\text{ОД} = \text{ЗП} + \text{ДВ} + \text{ЗД} + \sum \text{ТРс},$$

де ВСС – відрахування на соціальне страхування;

Р – рента, що належить домогосподарствам;

ДВ – доходи від власності (рента, дивіденди, відсотки);

ЗД – змішаний дохід;

$\sum \text{ТРс}$ – сума зовнішніх та внутрішніх соціальних трансфертів (пенсії, стипендії, виплати по безробіттю, субсидії).

- дохід кінцевого використання (ДКВ):

$$\text{ДКВ} = \text{ОД} - \text{Тінд}$$

де Тінд – індивідуальні податки.

Найважливішим кількісним показником, що характеризує значимість імпорту для народного господарства й окремих галузей по різних видах продукції, є **імпортна квота**. У рамках національних господарств імпортна квота розраховується як відношення вартості імпорту до вартості ВВП:

$$I_{к.в.} = \frac{I_{з.р.}}{ВВП} \cdot 100\% ,$$

де $I_{к.в.}$ – імпортна квота; $I_{з.р.}$ – обсяг імпорту в звітному році; ВВП – валовий внутрішній продукт.

Ступінь відкритості економіки звичайно характеризується процентним відношенням вартості зовнішньоторговельного обороту до вартості її ВВП, тобто **квотою зовнішньоторговельного обороту**:

$$\frac{ЗТО_{к.в.}}{ВВП} = \frac{ЗТО_{з.р.}}{ВВП} \cdot 100\% ,$$

де $ЗТО_{к.в.}$ – квота зовнішньоторговельного обороту;

$ЗТО_{з.р.}$ – обсяг зовнішньоторговельного обороту в звітному році;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Цей показник інколи називають **індексом відкритості національної економіки**. Нормою вважається, коли нижня його межа дорівнює **10%**.

Міра залежності країни від міжнародної торгівлі визначається за наступною формулою:

$$D_{\text{зал.}} = \frac{1}{2}(E+I) / \text{ВВП} \times 100\%,$$

де E – обсяг експорту країни в звітному році;

I – обсяг імпорту країни в звітному році;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

За цим показником усі країни можна розподілити на три групи: високо залежні (45-93%), середньо залежні (14-44%) та низько залежні (2,7-13%).

Показники результатів:

- 1) сальдо торгового балансу – це різниця між вартісним обсягом експорту та імпорту товарів окремої країни;
- 2) сальдо балансу послуг – це різниця між вартістю послуг, які надає країна, і вартістю послуг, які вона імпортує;
- 3) сальдо некомерційних операцій – це різниця між прибутками від інвестицій, грошових переказів, внесків, переміщення грошових засобів по спадщині, тощо;
- 4) сальдо балансу поточних операцій – це сума сальдо торгового балансу, балансу послуг, некомерційних операцій;
- 5) індекс «умови торгівлі» – відношення індексу середніх цін експорту певного товару, країни в цілому, групи країн до індексу середніх цін імпорту за певний період часу

6) експорт на душу населення:

$$E_{\text{д.н.}} = \frac{E_{\text{з.р.}}}{\text{населення}},$$

де $E_{\text{д.н.}}$ – обсяг експорту на душу населення в звітному році; $E_{\text{з.р.}}$ – обсяг експорту в звітному році.

7) імпорт на душу населення:

$$I_{\text{д.н.}} = \frac{I_{\text{з.р.}}}{\text{населення}},$$

де $I_{\text{д.н.}}$ – обсяг імпорту на душу населення в звітному році; $I_{\text{з.р.}}$ – обсяг імпорту в звітному році

Показники структури торгівлі:

- 1) товарна структура – це показники розподілу експорту та імпорту за основними товарними позиціями;
- 2) географічна структура – розподіл товарного потоку за країнами, групами країн та регіонами світу;
- 3) інституційна торгівля – розподіл торгівлі за суб'єктами і методами товарного обміну;
- 4) видова структура – розподіл торгівлі за видами товарного обміну.

Показники динаміки торгівлі.

Особливості сучасного етапу розвитку світового господарства

лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків країн.

Зняття бар'єрів на шляху переміщення капіталів, робочої сили, товарів між державами

активно проявляється тенденція до уніфікації та стандартизації в різних галузях міжнародного соціально-економічного життя

Все ширше застосовуються єдині для усіх країн стандарти на технологію, екологію, діяльність фінансових організацій, бухгалтерську і статистичну звітність. Міжнародні економічні установи впроваджують єдині критерії макроекономічної політики, відбувається уніфікація вимог до податкової політики, до політики в галузі зайнятості та ін.

розвиток процесу транснаціоналізації виробництва.

Економічна діяльність все більше зосереджується в транснаціональних, багатонаціональних підприємствах, що багато в чому визначає напрямки міжнародного руху факторів виробництва, міжнародної торгівлі; впливає на економіку і політику окремих країн

Особливості сучасного етапу розвитку світового господарства (продовження)

в системі управління світовою економікою поступово втрачається колишня роль ООН.

Її функції переходять до урядів країн “великої сімки”. Крім того, управління світовим господарством починає концентруватися у тріаді: Світова організація торгівлі — Міжнародний валютний фонд — Світовий банк.

подальший розвиток процесу глобалізації господарського життя.

На макроекономічному рівні глобалізація означає загальне прагнення країн до економічної активності поза своїми межами. Ознаками такого прагнення є лібералізація, перехід від замкнених національних господарств до економіки відкритого типу. На мікроекономічному рівні під глобалізацією розуміється розширення діяльності підприємства за межі внутрішнього ринку, зокрема для використання переваг великомасштабного спеціалізованого виробництва.

Дякую за увагу!